

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Пухальська Яна Петрівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин,

Хмельницький національний університет

Цифрова економіка – це вся економічна діяльність, яка забезпечується використанням інформаційно-комунікаційних та інших цифрових технологій. Це не лише IT-розробки та наукові цифрові рішення, а й електронна комерція, онлайн-послуги та результати діяльності цифровізованих підприємств [1, с. 58].

За прогнозами, в найближче десятиліття близько 70% створеної вартості буде спиратися на цифрові продукти. Якщо в 2018 сума світового ВВП, яка припадала на цифровізовані підприємства, становила 13,5 трлн доларів США, то уже в 2023 році цей показник прогнозується на рівні 53,3 трлн доларів США (тобто майже вчетверо вище), що становитиме більше половини номінального світового ВВП.

Цифрова економіка може стати фактором стійкості економіки та надійним джерелом податкових надходжень, оскільки вона менше залежна від фізичних активів, ніж промисловість чи сільське господарство. Стійкість цифрового сектору найбільш помітна в кризових умовах.

Інформаційні технології здатні значно підвищити ефективність майбутнього процесу відбудови. Йдеться не лише про розвиток IT-сектору та застосування цифрових технологій в інших галузях для підвищення ефективності виробництва, але й про цифрові рішення для розподілу міжнародної допомоги та контролю за її використанням, що дозволить знизити корупційні ризики.

За дослідженнями, головні фактори, які сприяють її розвитку, – це розвинена галузь інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), сильні освітні інституції та конкурентоспроможні інновації.

Галузь інформаційно-комунікаційних технологій в Україні

За результатами 2022 року галузь забезпечила надходження до економіки України у розмірі 7,35 млрд. доларів або 4,5% ВВП. Кількість компаній та підприємств в Україні, що надають цифрові послуги, становить близько 8,2 тисяч, причому 5 тисяч із них шукають нових працівників, а близько 1,5 тисяч компаній – це технологічні стартапи. За даними DOU, станом на кінець лютого 2023 року у сфері IT працювали 271 699 ФОПів, що становить 13,6% від всіх активних

ФОПів на той період (хоча деякі ФОПи фактично можуть бути найманими працівниками, це значна частка).

Розвиток галузі ІКТ великою мірою визначається суспільним попитом на її продукти та послуги. Для розвитку цього попиту необхідна як цифрова інфраструктура (наприклад, покриття мобільним зв'язком та широкосмуговим інтернетом), так і високий рівень володіння цифровими навичками серед населення. В Україні ці навички переважно сконцентровані серед молодшого населення. Так, хоча наприкінці 2022 року у нас було 49,3 млн активних карток мобільного зв'язку, із яких 35,4 млн (72%) з підключенням до мобільного інтернету, серед осіб старших 60 років лише 32% користуються інтернетом щодня, а 48% не користуються взагалі. Отже, значна частина населення не може скористатися, наприклад, електронним записом до лікаря чи послугами в “Дії”. Відповідно цифрова нерівність стала ще одним виміром нерівності, який потребує уваги уряду.

Дослідження та розробки

На відміну від галузі ІКТ, в українському секторі науки та інновацій ситуація менш оптимістична. Сьогодні Україна у “хвості” інноваційних рейтингів. Наприклад, у Глобальному інноваційному індексі (2022) Україна посідає 34 місце з 39 країн Європи, а у Рейтингу глобальної цифрової конкурентоспроможності (2021) 54 місце з 64 країн. Причини цього – незначне фінансування наукових досліджень, неефективна організація наукової сфери, а також проблеми із захистом інтелектуальної власності. Попри прогрес у цій сфері в останні роки, цей показник отримав одну із найнижчих оцінок в Рейтингу електронної участі ООН за 2022 рік. Частково це пояснює і низьку патентну активність України. За даними ВОІВ (Всесвітньої організації інтелектуальної власності), у 2021 році в Україні зареєстрували 1706 патентних заявок, тоді як середнє значення в країнах Європи – 12680, а Східної Європи – 4010.

Ще одна невирішена проблема – фінансування впровадження розробок у життя (стартапи). В більшості розвинених країн існує інфраструктура доведення інноваційної ідеї до ринкового продукту, яка включає венчурні фонди, державні та недержавні гранти, краудфандинг тощо. В Україні така інфраструктура розвинена дуже слабо – наприклад, краудфандингу навіть немає в законодавстві.

Освіта

Освіта у сфері інформаційних та цифрових технологій відстає від потреб ринку. Тому ІТ компанії впроваджують спільні з університетами навчальні програми або пропонують власні навчальні курси (так, близько 20% працевлаштованих в ІТ-галузі не мають вищої освіти – вони закінчували курси або навчалися безпосередньо на робочому місці, а 50% додатково до вищої освіти отримували неформальну освіту за

спеціальністю – курси, вебінари тощо). Однак, щоб людина могла піднятися вище, ніж рядовий програміст, їй потрібна якісна фундаментальна освіта, яку можуть надати лише вищі навчальні заклади. Отже, потрібна модернізація навчальних програм (і не лише в ІТ сфері, але це тема для окремої статті) [2, с. 14].

Крім того, потрібно переходити від радянського відокремлення науки й освіти (науково-дослідні інститути та університети) до західної моделі, в якій саме університети є головними центрами розвитку науки. Першим кроком для цього має стати академічна та фінансова автономія університетів.

Сектор цифрової економіки в Україні може забезпечити стабільність та зростання фінансових надходжень необхідних, зокрема, для післявоєнної відбудови. Цифрові рішення становлять не лише фінансовий, а й стратегічний інтерес, оскільки здатні посилювати ефективність тих галузей, в які вони інтегруються, зокрема в урядовий та військовий сектори.

Підґрунтям цифрової економіки є інформаційні технології, освіта, наука та інновації. Для їхнього розвитку необхідні:

- Створення законодавчої бази для врегулювання питань альтернативних джерел фінансування. Спрощення процедур залучення недержавного фінансування для університетів та наукових установ.

- Реформування вищої освіти, зокрема підвищення автономії університетів та актуалізація навчальних програм у відповідності до вимог ринку праці.

- Підвищення базових цифрових навичок населення за допомогою субсидованих державою курсів (наприклад, такі курси можуть адмініструвати Державні центри зайнятості).

- Впровадження місцевою владою проектів з цифровізації (цифрові громади), зокрема розвитку цифрової інфраструктури з урахуванням потреб кожної громади [3, с. 116].

- Продовження реформ у галузі захисту інтелектуальної власності, зокрема гармонізація українського законодавства із нормами ЄС.

Список використаних джерел:

1. Жекало Г.І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород : Гельветика, 2019. Вип. 26. Ч. 1. С. 56–60.

2. Карчева Г.Т., Огородня Д.В., Опенько В.А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2023. № 3 (27). С. 13–21.

3. Олешко Т.І., Касьянова Н.В., Смерічевський С.Ф. та ін. *Цифрова економіка : підручник*. Київ : НАУ, 2022. 200 с.